

ALISHER NAVOIY G'AZALLARIDA SEVGI VA MUHABBAT BADIY TALQINI

To'raqulova Nargiza Ali qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17960293>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Alisher Navoiy g'azallarida sevgi va muhabbat mavzusining badiiy talqini, uning estetik-falsafiy mazmuni hamda tasvir vositalari tahlil etiladi.

Shoir lirikasida ishqning ilohiy va insoniy ko'rinishlari, ular orasidagi uzviy bog'liqlik, majoz va haqiqat ishq konsepsiyalari yoritiladi. Navoiy obrazlar tizimi, badiiy san'atlar, ramziy timsollar, shuningdek, shoirning tasavvufiy qarashlari asosida sevgi tushunchasining poetik talqini keng yoritilgan. Tadqiqot Navoiy g'azallarida muhabbatning ma'naviy, ruhiy va falsafiy qatlamlarini ochib berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, g'azal, sevgi, muhabbat, tasavvuf, ilohiy ishq, majoziy ishq, badiiy talqin, ramz, poetika.

Аннотация. В данной статье рассматривается художественная интерпретация темы любви и возлюбленности в газелях Алишера Навои. Анализируются эстетико-философское содержание поэта, взаимосвязь человеческой и божественной любви, концепции «мажазирского» и истинного шика. Особое внимание уделено системе художественных образов, символам, поэтическим средствам и суфийским воззрением автора. Исследование направлено на раскрытие духовных, психологических и философских уровней понимания любви в лирике Навои.

Ключевые слова: Алишер Навои, газель, любовь, возлюбленность, суфизм, божественная любовь, земная любовь, художественная интерпретация, символ, поэтика.

Absratct. This article explores the artistic interpretation of love and affection in the ghazals of Alisher Navoi. It analyzes the poet's aesthetic and philosophical perspectives, the interrelation between divine and earthly love, and the concepts of metaphorical and true love. Special attention is given to symbolic imagery, poetic devices, and the Sufi worldview reflected in Navoi's works. The research aims to reveal the spiritual, psychological, and philosophical layers of love depicted in Navoi's lyrical heritage.

Keywords: Alisher Navoi, ghazal, love, affection, Sufism, divine love, earthly love, artistic interpretation, symbolism, poetics.

Alisher Navoiy — turkiy adabiyotning sultoni, g'azal mulkining tengsiz sohibidir. Uning g'azallari asrlar osha odamlar qalbidan joy olib kelayotgani bejiz emas. Chunki inson tuyg'ulari, muhabbat, izzitirob, quvonch va sadoqat kabi ruhiy holatlar vaqt o'tishi bilan o'zgarmaydi. Navoiy ana shu o'lmas tuyg'ularning eng nafis, eng samimiy ifodachisidir. Shu bois uning she'rlari hech qachon eskirmaydi, har qanday davr va har qanday qalb uchun barhayotdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Buyuk tarixda hech narsa izsiz ketmaydi. U xalqning qonida, tarixiy xotirasida saqlanadi va amaliy ishlarida namoyon bo'ladi... Tarixiy merosni asrab-avaylash, o'rganish va avlodlardan avlodga qoldirish davlatimiz siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir."

Bu fikrlar Alisher Navoiy merosining ham nechog'li ulug'ligini, uning asarlarida mujassam ma'naviy boylikning qadrini anglash zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Navoiy ijodining markazida inson, uning ichki olami, qalb kechinmalari turadi. Shoir uchun sevgi — ikki yurak orasidagi oddiy tuyg'u emas, balki ruhiy poklanishning yo'li,

komillikka eltuvchi ma'naviy maktab, ezgulikning o'zidir. Uning nazarida oshiqning muhabbati nafsiy emas, balki pok, ma'naviy, fidokorona bo'lmog'i kerak. Navoiy g'azallarida sevgi ba'zan quvonch, ba'zan hijron, ba'zan iztirob, ba'zan esa ruhiy yuksalish sifatida talqin etiladi. Chunki haqiqiy muhabbat — quvonch va dardning uyg'unidir.

Shoir sevgi orqali insonning kamol topishini, o'zlikni anglashini, sadoqatni umr bo'yi saqlab yashashni ulug'laydi. Muhabbat — uning nazarida ruhni oqlaydigan, qalbni tarbiyalaydigan, insonni yuksaklik sari yetaklaydigan kuchdir. Shuning uchun Navoiyning g'azallari bugun ham o'quvchini tarbiyalaydi, unga ruhiy oziqa beradi, qalbiga nur olib kiradi.

"Ey sabo..." g'azaliga nazar

Quyida shoirning mashhur "Ey sabo..." radifli g'azali tahlil qilinadi. G'azal bosh misrasi — "Ey sabo, holim borib sarvi xironing'a ayt" — butun asarning ruhini belgilaydi: oshiqning dardi, iztirobi, sadoqati va muhabbati sabo shamoli orqali yoriga yetkaziladi. Bu g'azalda Navoiy ishqning ulug'vorligini, oshiqning halovatdan yiroqligini, lekin sadoqatdan hech qaytmasligini mahorat bilan tasvirlaydi. Har bir baytda majozlar, tasavvufiy ishoralar, badiiy obrazlar uyg'unlashgan.

1-bayt: "Ey sabo, holim borib sarvi xironing'a ayt, Yig'larimning shidattin gulbargi xandoning'a ayt." Oshiq sabodan iltimos qiladi: uning dardini sarvi xiramon sevgiliga yetkazsin.

Oshiqning yig'isi shu qadar kuchliki, hatto yorning kulimsiragan gulbarg yuziga ham ta'sir qilsin.

Sabo — elchi, oshiqning eng ishonchli do'sti.

Sarvi xiramon — mahbuba qaddi- qomati.

Gulbarg-i xandon — yorga xos go'zallik, ochilgan gul kabi chehra.

Bu baytda ishqning iztirobi bilan go'zallikning nozik mushtarakligi tasvirlanadi.

2-bayt: "Buki aning ahd-u paymoning'a men o'lsam dag'i, Yaxshi fursat topsang, ul bad ahd-u paymoning'a ayt." Mahbuba va'dasiga vafo qilmagan. Oshiq sabodan:

"Men o'lib ketsam-da, unga vafo qilmaganini ayt", — deydi. Bu oshiqning cheksiz sadoqati, vafosizlikdan og'rigan qalbi ifodasidir.

3-bayt: "Buki aning zulfi zunnorida denim hosili, Kufr ila bo'lmish mubaddal, nomusulmoning'a ayt." Zulf — oshiqqa zunnor, ya'ni rohiblar beliga bog'lab oladigan arqondek.

Oshiq o'zini bu "zunnor"ga mahkum bo'lgan bandaga o'xshatadi.

"Nomusulmon bo'lib qoldim" — bu haqiqiy kufr emas, ishqning bandiga aylanish majozi.

4–9-baytlar (qisqa umumlashtirilgan tahlil):

Oshiq jonini ham, jahoni ham sevgilisi yo'lida sadaqa qilishga tayyor. Visol va'dasiga ishonganidan pushaymon, ammo sevgidan pushaymon emas. Dunyo go'zalliklari ham mahbuba ko'zi oldida hech narsa emas: sadoqatning yuksak ko'rinishi. Mahbubaning hatto oddiy harakati ham elni maftun qiladi — go'zallikning qudrati shunday tasvirlangan. Dahr — vaqt bog'ining gullari — vafosiz. Haqiqiy go'zallik — yordadir.

Maqta'da shoir o'zining so'z san'atidagi betakrorligini nozik kinoya bilan ta'riflaydi.

Alisher Navoiy g'azallarida sevgi — insonni tubdan o'zgartiradigan, uning ruhini poklaydigan, komillikka yetaklaydigan beqiyos kuch sifatida talqin etiladi. "Ey sabo..." g'azali esa ana shu yuksak muhabbatning yorqin namunasi bo'lib, unda oshiqning cheksiz sadoqati, vafosizlikdan ezilgan qalbi, hijron iztirobi va visol umidi bir butunlikda mujassam.

Navoiy muhabbati nafaqat ikki qalbning bog'lanishi, balki — insonning o'zini anglash, ma'naviy yuksalish, ezgulik sari intilish demakdir. Shu bois uning g'azallari bugun ham qalblarga sho'la sochadi, yosh avlodni go'zallikni anglashga, sadoqat, samimiyat va poklikka chorlaydi.

Navoiy muhabbatni shunchaki tuyg'u emas, balki hayot maktabi, ma'naviy kamolot yo'li deb biladi. Uning g'azallari orqali biz muhabbatning ezgulik, insoniylik va poklik bilan uyg'un qiyofasini ko'ramiz. Shu bois Navoiy she'riyati davrlar osha o'z ahamiyatini yo'qotmaydi va abadiy yashaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Navoiy, A. *Xazoyin ul-maoniy*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlari.
2. Navoiy, A. *G'aroyib us-sig'ar; Navodir ush-shabob, Badoyi'ul-vasat, Favoyid ul-kibar*. – Toshkent: Fan, 1980–1990-yillar nashrlari.
3. Sodiqov, A. *Alisher Navoiy lirikasida tasavvuf*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
4. Haqqulov, D. *Navoiy dostonlari va lirikasining badiiyati*. – Toshkent: Fan, 2011.
5. Qosimov, B. *Navoiyshunoslikka kirish*. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1991.
6. Sharipova M. O'lmas an'ana va marosimlar-ma'naviyatimizning nodir xazinasini //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
7. Ахмедова М. Ш., Шарипова М. Б. ВОСПИТАНИЕ РЕБЕНКА НА ОСНОВЕ НАРОДНЫХ ТРАДИЦИЙ //Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч. – 2016. – С. 118.
8. Шарипова М. Б., Истамова З. Особенности этического воспитания детей дошкольного возраста //Вестник магистратуры. – 2020. – №. 1-5. – С. 39.
9. Шарипова М. Б., Саъдуллаева М. Б. К. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 6 (51).
10. Шарипова М. Б., Ашурова Ф. А. Межличностные отношения в дошкольном возрасте //Вестник магистратуры. – 2020. – №. 1-5. – С. 35.
11. YOSH AVLOD RUHIY VA MA'NAVIY DUNYOSINI BOYITISHDA QAHRAMONLIK EPOSINING O'RNI: DOI: 10.53885/edinres. 2021.17. 14.046 Sharipova Maxbuba Baxshilloevna BuxDU, Maktabgacha ta'lim ...
12. Maxbuba Baxshilloevna Sharipova, Laylo Mirzo Qizi Muslimova XALQ DOSTONLARINI O'RGATISHNING AMALIY AHAMIYATI HAMDA DOLZARBLIGI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xalq-dostonlarini-o-rgatishning-amaliy-ahamiyati-hamda-dolzarbligi-alpomish-dostoni-misolida> (дата обращения: 22.12.2021).
13. Maxbuba Baxshilloevna Sharipova, Gulshoda Fazliddin Qizi Ravshanova QAHRAMONLIK DOSTONLARINING O'ZIGA XOSLIGI: MILLIY RUH VA AN'ANALAR // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/qahramonlik-dostonlarining-o-ziga-xosligi-milliy-ruh-va-an-analar> (дата обращения: 22.12.2021).
14. Maxbuba Baxshilloevna Sharipova, Nilufar Zavqiddin Qizi Shokirova «ALPOMISH» DOSTONI – BADIY BARKAMOL ASAR // Scientific progress. 2021. №7. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/alpomish-dostoni-badiiy-barkamol-asar> (дата обращения: 22.12.2021).

15. Maxbuba Baxshilloyevna Sharipova, Mehrangiz Jamshid Qizi Nozirova O'ZBEK XALQ DOSTONLARINI O'QITISHDA KOMPYUTER IMKONIYATLARI // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbek-xalq-dostonlarini-o-qitishda-kompyuter-imkoniyatlari> (дата обращения: 22.12.2021).
16. Maxbuba Baxshilloyevna Sharipova, Kamola Ravshan Qizi Salimova "ALPOMISH" DOSTONIDA "KAMPIR O'LDI" MAROSIMI TASVIRI // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/alpomish-dostonida-kampir-o-ldi-marosimi-tasviri> (дата обращения: 22.12.2021).
17. Maxbuba Baxshilloyevna Sharipova, Gulasal Shavkat Qizi Farmonova NIKOHDAN SO'NG ADO ETILADIGAN URF-ODATLAR TASVIRI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nikohdan-so-ng-ado-etiladigan-urf-odatlar-tasviri-alpomish-dostoni-misolida> (дата обращения: 22.12.2021).
18. Maxbuba Baxshilloyevna Sharipova, Marg'Uba Fazliddin Qizi Jomurodova XALQ DOSTONLARIDA SOVCHILIK MAROSIMI BADIY IFODASI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) // Scientific progress. 2021. №7. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xalq-dostonlarida-sovchilik-marosimi-badiiy-ifodasi-alpomish-dostoni-misolida> (дата обращения: 22.12.2021).